

TRZY SĄSIADUJĄCE ZE SOBĄ KRAJE W RAMACH PARTNERSTWA WSCHODNIEGO NA ZAKAUKAZIU

Przyjęta w 2009 r. polityka dotycząca Partnerstwa Wschodniego obejmuje sześć państw, które wchodziły niegdyś w skład Związku Radzieckiego: Armenię, Azerbejdżan, Białoruś, Gruzję, Mołdawię i Ukrainę. Partnerstwo powstało, aby wspierać w tych krajach reformy polityczne, społeczne i gospodarcze dążące do zwiększenia demokratyzacji i dobrych rządów, bezpieczeństwa energetycznego, ochrony środowiska i rozwoju społeczno-gospodarczego. Wszyscy uczestnicy (z wyjątkiem Białorusi, której członkostwo zostało zawieszono) są członkami Zgromadzenia Parlamentarnego Euronest.

W Parlamencie Europejskim istnieje Delegacja ds. stosunków z Zakaukaziem, która nadzoruje prace Komisji Parlamentarnej Stowarzyszenia UE-Gruzja, Komisji Parlamentarnej Partnerstwa UE-Armenia i Komisji Współpracy Parlamentarnej UE-Azerbejdżan, a także śledzi prace specjalnego przedstawiciela UE w regionie Kaukazu Południowego i ds. kryzysu w Gruzji (SPUE).

GRUZJA

W gruzińskich wyborach prezydenckich w 2018 r. i w wyborach parlamentarnych w 2016 r. zwycięstwo odniosła koalicja Gruzińskie Marzenie; wybory te potwierdziły euroatlantycką orientację tego kraju. Układ o stowarzyszeniu między UE i Gruzją – obejmujący pogłębioną i kompleksową strefę wolnego handlu (DCFTA) – wszedł w życie w lipcu 2016 r. Gruzja dokonała znacznych wysiłków na rzecz dostosowania swojego ustawodawstwa do standardów UE, co doprowadziło m.in. do zniesienia od marca 2017 r. wiz krótkoterminowych do strefy Schengen. UE jest największym partnerem handlowym Gruzji, co odpowiada około 27 % jej całkowitej wymiany handlowej (2018). Wsparcie finansowe UE koncentruje się na rozwoju gospodarczym, dobrym sprawowaniu rządów, przepływie osób i edukacji. W ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa środki na lata 2017-2020 szacuje się na 371-453 mln EUR.

Demokracja w Gruzji wciąż doświadcza znacznej polaryzacji polityki (co znajduje odzwierciedlenie również w mediach krajowych) i ciągle dochodzi w niej do napięć między koalicją rządzącą a opozycją, wśród stale powracających oskarżeń o wybiórczy wymiar sprawiedliwości i umotywowane politycznie kampanie antykorupcyjne. Polaryzacja ta pogłębiła się jeszcze w wyniku procesu reformy konstytucyjnej w latach 2017-2018. Proces ten doprowadził jednak do pomyślnego ukończenia przejścia gruzińskiego systemu politycznego w kierunku systemu parlamentarnego o pełnej

proporcjonalnej reprezentacji od 2024 r. i został on pozytywnie oceniony w tym zakresie zarówno przez Komisję Wenecką Rady Europy, jak i UE.

W związku z tym, że Rosja dokonuje powolnej, lecz ustawicznej aneksji Osetii Południowej i Abchazji, Gruzini pokładają nadzieje w zbliżaniu się do UE i NATO. UE podkreśliła znaczenie, jakie ma pokojowe przezwyciężenie impasu w regionach Osetii Południowej i Abchazji przy jednoczesnym poszanowaniu integralności terytorialnej Gruzji. UE popiera starania na rzecz rozwiązania konfliktu podejmowane w ramach działań specjalnego przedstawiciela UE w regionie Kaukazu Południowego i ds. kryzysu w Gruzji, misji obserwacyjnej Unii Europejskiej i unijnego Instrumentu na rzecz Przyczyniania się do Stabilności i Pokoju i w ten sposób uzupełnia międzynarodowe rozmowy genewskie. Coroczny strategiczny dialog na temat bezpieczeństwa między UE a Gruzją to znak zaufania w stosunkach między obiema stronami. Gruzja wniosła znaczny wkład w szereg operacji UE dotyczących wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony (WPBiO) w oparciu o umowę ramową dotyczącą uczestnictwa Gruzji, która weszła w życie w 2014 r.

A. Stanowisko i współpraca międzyparlamentarna Parlamentu Europejskiego

Ósme posiedzenie Komisji Parlamentarnej Stowarzyszenia UE-Gruzja odbyło się w marcu 2019 r. Na posiedzeniu przyjęto końcowe oświadczenie i zalecenia, w których podkreślono postępy w harmonizacji i bieżących reformach, a także wezwano do podjęcia dalszych wysiłków w dziedzinach takich jak niezależność i skuteczność wymiaru sprawiedliwości, prawo pracy i niedyskryminacja. W tekście przypomniano także o niezachwianym poparciu Parlamentu Europejskiego dla niepodległości, suwerenności i integralności terytorialnej Gruzji w jej granicach uznanych przez społeczność międzynarodową. W [rezolucji](#) z listopada 2018 r. w sprawie wdrożenia układu o stowarzyszeniu Parlament z zadowoleniem przyjął „długotrwałą ścieżkę reform i postępy” we wdrażaniu układu o stowarzyszeniu i DCFTA.

B. Obserwacja wyborów

Gruzja gościła obserwatorów z Biura Instytucji Demokratycznych i Praw Człowieka Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (OBWE-ODIHR), do którego należą posłowie do Parlamentu Europejskiego i które monitoruje wybory parlamentarne, prezydenckie i lokalne w tym kraju. Wybory parlamentarne, które odbyły się w 2016 r., zostały ocenione jako zasadniczo demokratyczne i uczciwe pomimo pewnych nieprawidłowości proceduralnych oraz zarzutów dotyczących zastraszania. Wygrała partia Gruzińskie Marzenie, zapewniając sobie „większość konstytucyjną” (75 % posłów) wymaganą do przeprowadzenia zmiany konstytucji. Wybory prezydenckie w 2018 r. spotkały się z krytyką OBWE i UE z uwagi na niewłaściwe wykorzystanie zasobów administracyjnych, poważną polaryzację mediów prywatnych i negatywną kampanię.

ARMENIA

Związki Armenii z UE mają niejednoznaczny charakter, jednak być może naszedł czas na rozpoczęcie nowego etapu. Z jednej strony Armenia zdecydowała się przystąpić do Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej (EUG) z Białorusią, Kazachstanem i Rosją na krótko przed wejściem w życie tej Unii z dniem 1 stycznia 2015 r., a tym samym

zakończyć proces negocjacji w sprawie układu o stowarzyszeniu z UE. Z drugiej strony negocjacje w sprawie nowej umowy między UE i Armenią, opartej na wartościach UE, ale zgodnej z nowymi zobowiązaniami Erywania wobec EUG, rozpoczęły się w grudniu 2015 r., a dzięki pragmatyzmowi wykazywanemu przez obie strony doprowadziły one do szybkiego zawarcia kompleksowej i wzmocnionej umowy o partnerstwie. Umowa ta była stosowana tymczasowo od czerwca 2018 r. w oczekiwaniu na jej ratyfikację przez państwa członkowskie UE.

Sytuacja polityczna w Armenii zmieniła się radykalnie w maju 2018 r., kiedy to pokojowe protesty uliczne przeciwko Republikańskiej Partii Armenii (RPA) spowodowały dojście do władzy lidera opozycji Nikola Pasziniana („aksamitna rewolucja”). Przedterminowe wybory parlamentarne w grudniu 2018 r. doprowadziły do zdecydowanego zwycięstwa bloku nowego premiera (ponad 70 % głosów), podczas gdy RPA nie udało się osiągnąć 5 % progu umożliwiającego wejście do parlamentu, co wskazuje na poziom poparcia społecznego dla zmian. Nowy rząd stoi w obliczu licznych wyzwań, w szczególności związanych z rozwojem gospodarczym, a także w związku z programem reform w zakresie praworządności, przejrzystości i walki z korupcją. Wsparcie UE dla Armenii zapewniane jest głównie w ramach Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa, a orientacyjny przydział środków wynosi od 144 mln EUR do 176 mln EUR przewidzianych na lata 2017-2020.

Od ponad 30 lat Azerbejdżan i Armenia są uwikłane w długotrwały konflikt dotyczący statusu regionu Górskiego Karabachu, przy czym napięcia osiągnęły najwyższy poziom od 1994 r. podczas „wojny czterodniowej” w kwietniu 2016 r. Stosunki tego kraju z Turcją są chłodne, ponieważ ta ostatnia uzależniła ponowne otwarcie granicy z Armenią od postępów w rozwiązywaniu konfliktu o Górski Karabach. UE z zadowoleniem przyjęła niedawną wymianę poglądów między prezydentami i ministrami spraw zagranicznych Azerbejdżanu i Armenii oraz wprowadzenie środków mających na celu zmniejszenie napięć na granicy armeńsko-azerbejdżańskiej oraz na linii kontaktów Karabach-Azerbejdżan.

A. Stanowisko i współpraca międzyparlamentarna Parlamentu Europejskiego

Parlament Europejski wyraził zgodę na zawarcie kompleksowej i wzmocnionej umowy o partnerstwie w lipcu 2018 r. wraz z [rezolucją](#), w której wyraził uznanie dla obywateli Armenii za pokojową zmianę władzy. Zgodnie z kompleksową i wzmocnioną umową o partnerstwie Komisja Współpracy Parlamentarnej przekształciła się w Komisję Parlamentarną Partnerstwa. Spotkanie inauguracyjne odbyło się w październiku 2018 r. We wspólnym oświadczeniu skoncentrowano się w szczególności na wdrażaniu kompleksowej i wzmocnionej umowy o partnerstwie, na kwestiach demokracji, praworządności i dobrych rządów oraz na wyzwaniach związanych z bezpieczeństwem regionalnym. W kwietniu 2015 r. Parlament Europejski przyjął [rezolucję](#) w sprawie setnej rocznicy ludobójstwa Ormian.

B. Obserwacja wyborów

Armenia gościła posłów do Parlamentu Europejskiego – w ramach misji obserwacji wyborów OBWE-ODIHR – kilkakrotnie, w tym podczas krajowych przedterminowych wyborów parlamentarnych w 2018 r. Organizacja wyborów w Armenii znacznie się poprawiła. Wybory w 2018 r. zostały ocenione pozytywnie, jako dobrze zorganizowane

i przedstawiające minimalne nieprawidłowości, a delegacja Parlamentu Europejskiego [odnotowała](#) znaczny spadek nadużyć wyborczych.

AZERBEJDŻAN

Negocjacje w sprawie „kompleksowej umowy” między UE a Azerbejdżanem rozpoczęły się w lutym 2017 r. W nowej umowie zostaną uwzględnione kwestie polityczne, kwestie związane z handlem, energią i inne szczegółowe kwestie, w tym warunki ewentualnego przyszłego ustanowienia systemu bezwizowego. Umowa ma zawierać postanowienia dotyczące wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa (WPZiB) i spoza WPZiB, w tym zdecydowane postanowienia dotyczące demokracji, praworządności i praw podstawowych. UE jest kluczowym partnerem handlowym Azerbejdżanu, zapewniającym ponad 40 % całkowitej wymiany handlowej tego kraju (2018), głównie z powodu eksportu ropy do UE. Wywóz energii z Azerbejdżanu do UE prawdopodobnie jeszcze wzrośnie po zakończeniu projektu południowego korytarza gazowego, którego celem jest doprowadzenie gazu z regionu Morza Kaspijskiego do Europy.

Według wskaźnika demokracji sporządzanego przez Economist Intelligence Unit w 2018 r. Azerbejdżan zajmuje 149. miejsce na 167 krajów, a w raporcie z 2018 r. na temat wolności na świecie został uznany za kraj, w którym nie ma wolności. Prezydent Ilham Alijew, pełniący obecnie swoją czwartą kadencję, zastąpił swojego ojca Heydara Alijewa w 2003 r. W 2016 r. zmieniono konstytucję, między innymi wydłużając kadencję prezydenta z pięciu do siedmiu lat i tworząc stanowisko pierwszego wiceprezydenta. W 2017 r. prezydent mianował na to stanowisko własną żonę.

Od ponad 30 lat Azerbejdżan i Armenia są uwikłane w długotrwały konflikt o status regionu Górskiego Karabachu, przy czym napięcia osiągnęły najwyższy poziom od 1994 r. podczas „wojny czterodniowej” w kwietniu 2016 r. UE zdecydowanie popiera wysiłki współpracowniczących Grupy Mińskiej OBWE i ich podstawowe zasady z 2009 r. w celu pokojowego rozstrzygnięcia konfliktu.

A. Stanowisko i współpraca międzyparlamentarna Parlamentu Europejskiego

Parlament Europejski wielokrotnie wyrażał zaniepokojenie sytuacją w zakresie praw człowieka w Azerbejdżanie. W [rezolucji](#) z 2015 r. Parlament wezwał władze Azerbejdżanu do natychmiastowego zaprzestania tłumienia działalności społeczeństwa obywatelskiego i działalności związanej z prawami człowieka. Więziona działaczka Leyla Yunus została zwolniona w 2015 r. w wyniku intensywnego lobbingu Parlamentu Europejskiego i dzięki wsparciu humanitarnemu/medycznemu. W [rezolucji](#) z 2017 r. Parlament potępił uprowadzenie i zatrzymanie azerskiego dziennikarza Afgana Mukhtarlego i wyraził zaniepokojenie sytuacją mediów w Azerbejdżanie. W styczniu 2019 r. Parlament przyjął [rezolucję](#), w której wezwał do natychmiastowego uwolnienia Mehmana Husejnowa, blogera występującego przeciwko korupcji, i innych więźniów politycznych. M. Husejnow został ułaskawiony w marcu 2019 r. wraz z kilkoma innymi blogerami, dziennikarzami i przedstawicielami partii politycznych i organizacji pozarządowych.

Oficjalne stosunki międzyparlamentarne zostały wznowione w 2016 r., po czteroletniej przerwie. W maju 2018 r. w Baku odbyło się 15. posiedzenie Komisji

Współpracy Parlamentarnej UE-Azerbejdżan, zakończone wydaniem wspólnego oświadczenia, w którym podkreślono w szczególności możliwość zacieśniania stosunków gospodarczych przy okazji negocjacji nad nową umową, znaczenie południowego korytarza gazowego, znaczenie postępów w dziedzinie praw i wolności człowieka, zasad demokracji i państwa prawa oraz konieczność znalezienia pokojowego i trwałego rozwiązania konfliktu w regionie Górskiego Karabachu w możliwie najkrótszym terminie. W lipcu 2018 r. Parlament przyjął rezolucję w sprawie negocjacji dotyczących nowej umowy dwustronnej, w której to rezolucji podkreślono, że pogłębienie stosunków zależy od utrzymania i poszanowania przez Azerbejdżan podstawowych wartości i zasad demokracji, praworządności, dobrych rządów oraz poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności.

B. Obserwacja wyborów

Azerbejdżan gościł posłów do Parlamentu Europejskiego w ramach misji obserwacji wyborów OBWE ODIHR. Jednak z uwagi na fakt, że wszystkie wybory w tym kraju zostały uznane przez te misje za niespełniające wymogów międzynarodowych, a zalecenia nie zostały jeszcze wdrożone, Parlament postanowił nie wysłać obserwatorów na wybory parlamentarne w 2015 r. i wybory prezydenckie w 2018 r. Misja obserwacji wyborów prezydenckich ODIHR w 2018 r. stwierdziła, że wybory „odbyły się w wąskim środowisku politycznym i w ramach prawnych ograniczających podstawowe prawa i wolności, które są warunkami wstępnymi prawdziwych demokratycznych wyborów”.

Michal Jiráček
04/2019

